

Moravcsek Mária

„A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok”

Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászpilóta

(1. rész)

Az első világháború, a történelemben először, a tömegek és a gépek harca volt. Milliós hadseregek álltak szemben egymással, és hátszágok sokmillió népessége teremtette meg a háború gazdasági és technikai alapjait. A hagyományos fegyvernemek, a gyalogság, lovasság, tüzérség katonái tömegháborút vívtak, és az arctalan sokaságból viszonylag ritkábban lehetett kiemelkedni egy-egy hősi cselekedettel.

A legfiatalabb fegyvernem, a légierő teljesítménye viszont az egyes emberek, a pilóták tehetségétől, személyes kiválóságától függött, de nem mindig a gépek technikai színvonalától és számától. Sokszorosan bizonyította ezt az első világháború legeredményesebb magyar hadipilótájának, a 20 légi győzelmes ittebei és eleméri Kiss József hadnagynak és bajtársainak légitervekenysége.

A háború kitörésekor a repülőtechnika még gyermekkorát élte. Viszonylag rövid idő telt el Wright 1903-as daytoni repülése óta a 12 lóerős, rozoga géptesttel, vagy ahogy Blériot híres csatornaátkelése is csak egy 25 lóerős, egysíkú tákolmány technikai teljesítménye volt 1909-ben. A fejlődést a háború kényszerítette ki.

A kezdeti hadviselő felek közül az Osztrák-Magyar Monarchia lépett be a legyengébb légierővel az első világháborúba. Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök hiá-

ba sürgette korábban Ferenc Ferdinánd trónörökösénél a légiflotta felállítását és a pilótaképzést, ő az erre szánt 8 millió koronát a hadihajózás fejlesztésére fordította. Így az antant és a központi hatalmak légiereje között jelentős maradt a különbség mind technikai fejlettség, mind a gépek száma szempontjából.

Az utóbbi szerint a háború kezdetén 404:260 az arány, a végén pedig 12 200:5200. Még Németország is csak 218 gépet tudott

mozgósítani 1914-ben, a monarchia viszont mindössze negyvenkettőt, azok is megbízhatatlanok voltak. A német repülőgépjelentés könnyedén állta ugyan a versenyt a nyugaton legjobbnak tartott franciákéval, de mennyiségileg soha nem tudta utolérni.

Az osztrák-magyar közös légierőnek (honvéd légierő nem létezett) ilyen körülmények között kellett helytállnia. Tények bizonyítják, hogy nemcsak azt teljesítette a balkáni, orosz és olaszországi harctereken, ami lehetségesnek látszott, hanem annál sokkal többet.

A magyar repülők különösen. Az összlétszámnak mindössze 1/4-ét tették ki, de a 318 magyar repülő a vaskoronarendek 49, az arany vitézségi érme 43 %-át érdemelte ki, az összes veszteségnek pedig 44 %-át szenvedte el. A legeredményesebb 24 vadászpilóta közül 11 volt magyar, és a legyőzött 301 ellenséges gép 1/3-a, 108 is az ő nevéhez köthető. Életáldozatuk szintén sok-

kal nagyobb arányszámuknál, hiszen a hősi halált halt vadászpilóták fele magyar volt.

Ittebei és eleméri Kiss József (Pozsony, 1896. január 26–Lamon, 1918. május 24.) azzal emelkedett ki még a legkiválóbb bajtársak közül is, hogy húsz légi győzelméből kilencben megmentette az ellenséges repülő életét. Főlényes repülőtudásával a földre kényszerítette ahelyett, hogy megsemmisítette volna. Védtelen gépre nem lőtt. Ő volt „a levegő lovagja”, akit olasz ellenfelei is így neveztek: „un cavaliere dell’Aria”.

Kiss József az aradi vértanú Kiss Ernő családjából való. Nem egyenes ági leszármazottja azonban, hiszen Periasz hőséneke csupán három lánya volt és egy, az édesanyja nevét viselő fia Itáliában. A család Mária Teréziától kapta a nemességet 1760-ban, majd 1782-ben ugyancsak királyi adományként az uradalmakat Itteben és Eleméren, a délvidéki Torontál vármegyében. Július Haynau és az aradi vérbíróság a megmondhatója, hogy hova lett ennek a sokágú örmény-magyar családnak a mérhetetlen vagyona.

A duplapredikátumos idősebb Kiss József már csak a pozsonyi hadapródiskola kertésze lehetett, aki szegény emberként nagy nehézségek árán képezte a mindvégig és mindenhol kitűnően tanuló fiát. Az állami főreáliskolából két év után volt kénytelen kivenni, és átírtni az elsőrendű gyakorlati-műszaki képzést, tehát mielőbbi megélhetést biztosító Magyar Királyi Fémipari Iskolába. Az impozáns, kétemeletes, szögletes közép- és oldalkupolás épület 1904 óta áll változatlan külsővel a hajdani Fadrusz-rakparton, a mai személyhajó-állomás mögött. (Utóbbi címe Fajno-rovo nábrezie, Fajnor rakpart 2.) Kiss József azonban érettségizni akart, a képességeinek megfelelő értelmiségi pályához ez az út vezetett. A Felső Ipari Iskola első évét végezte éppen, amikor az ezt követő nyáron kitört a világháború.

A katonaság tizenhét éves utóda - hiszen a vértanú altábornagyon kívül több kiváló katona is akadt a családban – önként jelentkezett a pozsonyi 72. sz. közös „K.u. K.” gyalogezred parancsnokságán, a Dunára néző Vízikaszárnyában. (Az 1759–63 között felhúzott árkádos, ma toldalékszárnyal elcsúfított épületben működik jelenleg a Szlovák Nemzeti Galéria – Rázusovo nábrezie, Rázus rakpart 2.) Felöltötte ezredének világoskék hajtókás, sárgagombos egyenruháját, és kiképzés után elindult más pozsonyi egységek katonáival együtt először az állomásra – nagy tömeg, virágerdő és katonazene búcsúztatta őket-, majd Galíciába, Dankl lovasági tábornok 1. hadseregébe. A négy közül ez volt a legerősebb, és északon, a San alsó folyásánál, a Visztula szögletében helyezkedett el.

Ez a hadsereg, benne a pozsonyi V. hadtest és természetesen a 72. gyalogezred vívta meg az első nagy csatát az oroszokkal Kraszniknál 1914. augusztus végén, szeptember elején, december 2-án pedig már Krakótól északkeletre, a Visztulába ömlő Nida folyócskánál állt. Az itteni harcokban sebesült meg először Kiss József. Gránátnyomástól idegsokkot kapott, és csaknem egy évig kórházban ápolták.

A katonahalál közelsége nem riasztotta meg. Az orosz sárból a magasba, a repülőkhöz vágyott. Ide csak önként jelentkezők mehetek, tehát felettesei engedélyével került Bécsújhelyre (Wiener Neustadt) 1915 őszén a repülőgép-vezetői tanfolyamra. Itt képezték a kétüléses felderítőgépek altisztis rangban levő pilótáit is a K. u. K. „légjárócsapatok” számára.

Kiss József minden feltételnek megfelelt. Kifogástalanul beszélt németül, hiszen a kétnyelvű Pozsonyból jött. (Egy 1907-es statisztika szerint a város lakosainak száma a 4600 főnyi katonasággal együtt kb. 70

000, ennek 50 %-a német, 30 %-a magyar, 7 %-a „tót”, a többi horvát, szerb, bolgár stb.) Egészsége hibátlan, idegrendszere teherbíró, agya villámgyors, összpontosításra és hideg számításra veszélyes helyzetben is képes, végzettsége műszaki jellegű.

A kiképző repülőmesterek megtapasztalták, hogy kivételes repülőérzéssel rendelkezik, s így gyorsan és tökéletesen sajátítja el a műrepülés alapformáit is, a zuhanórepülést orra állított géppel, a spirált, orsót, bukfcencet, a sikló- és háton repülést, a harcifordulókat és az életveszélyesnek számító leszállást. Mindezt egyszerű, vászon szárnyborítású gyakorlógépeken tanulta meg.

Fővárosi Örmény Klub

2014. szeptember 18., csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyári Pál terme, Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

Bemutatjuk legújabb könyveinket

Alexa Károly: Távol az Ararától...
A magyarörmény irodalom

Dávid Csaba:
...Azonképpen itt a földön is...

Balázs-Bécsi Attila:
Szamosújvári örökség

Vendégeink:
Alexa Károly, Dávid Csaba szerzők

Rendezői: *Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

A fiatal pilótajelölt céltudatosan készült a harctéri szolgálatra. Társai jó repülő, jó bajtársak voltak, de hétköznapi emberek, akiktől jellem, gondolkodásmód, életvitel egyaránt megkülönböztette. Mulatni nem járt (hanem inkább templomba), a durva beszédet nem állhatta, nem dohányzott – csak később –, és este 9-kor mindig pihenni tért, ahogy majd a fronton teszi. Sokat olvasott és rajzolt. A sportszerű életmód tökéletes fizikai, szellemi és idegi erőnléte eredményezett, ám a kiválóak enyhe magányosságát is.

(„Nagy férfiak – bús végzetek”)

Folytatjuk

Nyilvánosan látogatható lesz az Örmény Katolikus Lelkészség múzeuma

A nagyközönség részére 2014. október 1-től megnyitjuk a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség felújított és újra rendezett múzeumát. A 340 évvel ezelőtt Erdélybe menekült, Magyarországra is áttelepült örménység Lelkészsége 92 éve alakult Budapesten. Szék-helye 40 éve budai kertes épületben van, amelynek felső szintjén található a múzeum. Itt őrizzük az örmény katolikusok liturgiáját, közösségi hagyományait és kultúráját és a közel 100 év alatt összegyűjtött számos örmény egyházi és civil tárgy- és könyv-gyűjteményét. Egyének, csoportok és szervezetek látogatóinak részére tárlatvezetést biztosítunk.

Nyitva tartás: kedd, csütörtök, szombat, vasárnap 14-től 18,30 óráig.

Hívjuk és várjuk a budapestieket, az ország lakosait és a külföldi érdeklődőket.

Címünk: Budapest XI. ker., Orly u. 6., a Gellért szálloda közvetlen közelében.

Elérhetőségeink: ormenykatolikus@gmail.com, 06 70 408 2240, 06 20 982 6347.

Egyházi hírlevél

A kezdődő munkaév kapcsán

Szeptember van, véget ért a nyár. Reményeim szerint feltöltődve vágunk neki a következő évnek.

Közösségünk, az örmény katolikus lelkeszség, következő időszakának fő feladatának azt gondolom, hogy méltó módon előkészítsük és megünnepeljük a genocídium 100. évfordulóját. Azt gondolom, erre az eseményre imádsággal lehet legjobban felkészülni. Igyekszem majd a vasárnapi Szentmiséket erre is felhasználni.

Szentatyánk 2015-re a szerzetesek évét hirdette meg. A szerzetesek Istennek szentelt életét szeretnénk magunk elé állítani, és tanulni tőlük. Megerősíteni a magunk Isten iránti elköteleződését, megtalálni és megerősíteni, mire hív minket Isten. Éppen ezért fontosnak tartom, hogy szánjuk rá magunkat, hogy vasárnaponként eljussunk az örmény katolikus Szentmisére. Továbbra is szeretném, ha minden vasárnap legalább tízen lennénk a Szentmisén.

Programjainkról: Templomunk búcsúünnepét, Fogolykiváltó Boldogasszony napját szeptember 28-án 16.30-kor ünnepeljük. Ezen a szentmisén ismét vendégünk lesz Avedik atya.

Az örmény származású aradi vértanúkra október 12-én emlékezünk koszorúzással és Szentmisével. 16 órakor kezdjük a koszorúzást, 16.30-kor a Szentmisét.

Október 26-án és november 9-én más elfoglaltságom miatt nem lesz Szentmise.

A zeneagapék időpontjait később jelezzük.

Bízom abban, hogy – a bíboros atya szándéka és biztatása szerint is – mielőbb megerősödik közösségünk.

2014. szeptember

Fülöp Ákos lelkes

Szomorújelentés

Megtört szívvel tudatjuk, hogy

Botár Edit született **Furdek Lujza** festőművész

hosszú, de méltósággal viselt betegség után, életének 84. esztendejében 2014. június 28-án, Budapesten elhunyt. Teste nyugalodjon békében, lelke térjen meg Teremtőjéhez.

Szeretett halottunktól, a hamvasztási szertartás után, 2014. július 25-én 16 órakor búcsúzhattak el, a budapesti XI. ker. Villányi út 15. szám alatti, Szent Imre templomban. Hamvait Kolozsváron a Házsongárdi temetőben egy későbbi időpontban helyezük végső nyugalomra. Részvétnyilvánítás, kapcsolatfelvétel: botar.edit.lujza@gmail.com

Emlékét kegyelettel megőrizzük!